

Velkommen til Historiedystens univers!

Historiedysten 2016 handler om Danmark som kolonimagt. Den danske kolonitid blev indledt af Christian 4., der i 1618 sendte en flådeekspedition mod Indien. Netop Christian 4. og kongerigets første koloni, Trankebar, er omdrejningspunktet for 3.-4. klasse.

Sammen med studerende fra Interaktivt Design 2 på Danmarks Medie og Journalisthøjskole i København har vi udviklet en digital læringsplatform. På platformen kan eleverne gå på opdagelse i den interaktive historiebog og blive klogere på, hvem Christian 4. var, og hvorfor han var interesseret i Indien. Platformen rummer svar på alle de spørgsmål, eleverne bliver stillet i quizrunden (runde 1).

Som supplement til platformen har vi udarbejdet et undervisningsmateriale. Undervisningsmaterialet består af en lærervejledning og en række opgaver og arbejdsspørgsmål til eleverne. Lærermaterialet giver et nærmere indblik i emnet, mens en tilhørende tidslinje og ordforklaringer søger at give et overblik. Opgaverne til eleverne er tænkt som et tværfagligt forløb, hvor fagene dansk og natur/teknologi med fordel kan inddrages. Spørgsmålene er temainddelt efter de områder, der vil blive spurgt ind til i quizzen, så eleverne er godt forberedte. Materialet skal ses som et arbejdsredskab og en inspiration til undervisningen. Det er ikke obligatorisk.

DR Skole har også udarbejdet materiale til Historiedystens temaer. Her har I mulighed for at supplere jeres arbejde med emnet fra andre vinkler. Materialet fra DR Skole finder I på www.dr.dk/skole/historie/danmark-som-kolonimagt.

Arbejdet med platformen og undervisningsmaterialet leder frem mod runde 1 i Historiedysten. I år ligger runde 1 fra mandag til torsdag i uge 36. Om fredagen får de 30 bedste klasser på hvert niveau besked om, at de er gået videre til runde 2. Læs mere om Historiedysten 2016 på Historiedysten.dk eller følg Historiedysten på [Facebook](https://www.facebook.com/Historiedysten). Begge steder finder du en oversigt over andre vigtige datoer i forbindelse med konkurrencen.

På de følgende sider kan du læse mere om de fire temaer, som eleverne skal beskæftige sig med.

Vi glæder os til at dyste med jer. Rigtig god fornøjelse!

Familieliv

Store forventninger

Christian 4. blev født den 12. april 1577 som ældste søn af kong Frederik 2. og dronning Sophie. Et par måneder efter fødslen kunne astronomen Tycho Brahe præsentere Christians fødselshoroskop, der også behandles i den interaktive historiebog. De beskrevne egenskaber var, hvad samtiden ønskede og forventede af en fyrste, og Tycho Brahes horoskop er i virkeligheden en beskrivelse af tidens idealfyrste. Som kommende konge fik Christian en god og alsidig opdragelse. Målet var at indøve færdigheder og holdninger, og at oplære kongen i den luthersk-evangeliske tro.

Familienetværk

Alle mennesker indgår i en familie. En måde at holde styr på, hvem man er i familie med, er ved hjælp af et stamtræ. Et stamtræ kan vise den nære familie, men det kan også være meget større og gå flere hundrede år tilbage i historien. Særligt i ældre tider gik kongelige meget op i deres stamtræ. En konges stamtræ fortæller, at han har ret til magten, fordi han kommer fra en familie af konger. En lignende funktion har et våbenskjold, der også redegør for ens familienetværk og tilhørsforhold.

For eftertiden

Christian 4. har efterladt sig mange spor. Han byggede mange bygninger og grundlagde mange byer. En af de mest pragtfulde bygninger, han fik opført, var Frederiksborg Slot i Hillerød. I København fik han bl.a. opført Christianshavn, en flådehavn, Trinitatis kirke med Rundetårn, Holmens kirke, Børsen osv. De mange bygninger skulle vise rigets rigdom og magt. Måske er det derfor Christian 4. stadig står stærkt i den almindelige bevidsthed i dag?

Christian 4. har været en populær skikkelse længe. I 1779 skrev Johannes Ewald således den danske kongesang "Kong Christian stod ved højen Mast". Ewalds fremhævelse af Christian 4., Niels Juel og Tordenskjold vidner om tekstens fokus på heltedyder og kongeideal.

Christian 4. rige og rejser

Konge af Danmark og Norge

I Danmark er det de færreste, der husker, at Christian 4. var konge af både Danmark og Norge. I Norge huskes han som Christian Kvart og som en konge, der var meget glad for Norge. I Christians håndfæstning får vi et overblik over hans rige: "Christian 4. med Guds nåde Danmarks, Norges, Vendernes og Gothernes udvalgte konge, hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve af Oldenborg og Delmenhorst". Alle områder kan man se som symboler og tegninger i kongens rigsvåben.

Inspiration fra Europa

Christian 4. var en af de mest internationalt orienterede konger efter reformationen. Christian 4. havde i højere grad end sine forgængere et personligt kendskab til europæiske forhold. I sine unge år var han ofte i udlandet. Kongen brugte i høj grad øjnene under sine besøg, og ofte gav hans besøg sig udslag i nye initiativer, når han kom hjem.

Handel

Christian 4. indførte en statsstyret merkantilistisk politik, der indebar en høj beskyttelse af landets egen produktion. Redskaberne hertil var størst mulig selvforsyning og igangsættelse af dansk industri med byudvikling og etablering af handelsmonopoler både for indenrigs- og udenrigshandel. Det betød oprettelse af en række klæde- og våbenfabrikker, omfattende byggeri i København og grundlæggelsen af nye byer. Desuden blev der etableret en række handelskompagnier, der skulle handle med fx Island, Nordnorge og Trankebar i Indien. I 1618 sendte Christian 4. adelsmanden Ove Gjedde afsted mod Indien, og året efter sendte han søkaptajnen Jens Munk af sted for at finde en ny søvej til Indien nord om Amerika. Det blev en forfærdelig rejse, og modsat Ove Gjedde måtte Jens Munk vende om.

Til Trankebar!

Handelskompagnier

Handel med fjerne lande var et risikabelt og økonomisk krævende foretagende, og det var derfor naturligt, at flere købmænd fandt sammen og delte risikoen mellem sig. Samarbejdsformen fik særlig betydning efter de store opdagelsesrejser, der åbnede for handel og søfart på fremmede verdensdele med særligt vanskelige handelsforhold, og det blev derfor i datidens store vesteuropæiske handelsnationer, at handelskompagnier kom til at spille den største rolle. De blev dér et led i den merkantilistiske politik, der gik ud på med statens støtte at fremme handelen og skabe overskud på betalingsbalancen. Da denne politik blev forladt omkring 1800, blev handelskompagnierne efterhånden opløst eller omdannet til almindelige handelsselskaber og rederier uden særlige privilegier.

Turen til Trankebar

Ekspeditionen til Trankebar blev udrustet af det nyoprettede danske Ostindisk kompagni og ledet af den skånske adelsmand Ove Giedde. Ostindisk Kompagni var blevet grundlagt i 1616 og havde fået monopol i tolv år på handlen med Indien, Kina og Japan. Til gengæld fik kongen andel i fortjenesten. Forbilledet var det hollandsk ostindiske kompagni, der i de bedste år havde givet aktionærerne helt op til 75 % i udbytte. Christian var entusiastisk og opfordrede de rigeste adelsmænd og købmænd til at tegne aktier. Det var et uvant og vovet forretningsprojekt, og kun ved selv at skyde store beløb og invitere udenlandske købmænd til at deltage, lykkedes det at skaffe den nødvendige kapital. Afrejsen til Trankebar i 1618 var en stor begivenhed, hvor mange købmænd og adelsmænd var til stede. Også Christian 4. var på pletten, og i en tale ønskede han ekspeditionen held og lykke.

Ankomst og aftale

Efter halvandet år nåede ekspeditionen Ceylon, der var turens oprindelige mål. Den lokale kejser var imidlertid ikke interesseret i at give andet end nogle relativt ligegyldige handelsbetingelser. I stedet lykkedes det at få fyrsten af Tanjore til at overdrage Trankebar på Koromandelkysten i det sydøstlige Indien til Christian 4. og til at give Ostindisk Kompagni særlige privilegier. Fyrsten af Tanjore gav sin tilladelse til at danskerne kunne bygge en fæstning, og Ove Giedde begyndte straks at opføre fæstningen Dansborg på kysten lidt syd for fiskerlandsbyen, Tarangambadi.

Trankebar og den danske forbindelse

På danske hænder

Trankebar var hovedsædet for de danske handelsaktiviteter i Indien i 225 år. Den vigtigste vare var bomuldstekstiler, som blev opkøbt flere steder i Indien. De danske aktiviteter var imidlertid beskedne i forhold de hollandske, franske og britiske, og mellem 1643 og 1669 ankom der ikke nogen skibe fra Danmark til Trankebar. I slutningen af 1600-tallet oplevede handelen bedre konjunkturer, og det lykkedes at sende i gennemsnit to skibe til Trankebar om året. Generelt klarede den danske handel sig bedst, når de større europæiske magter lå i konflikt med hinanden. Ved siden af den beskedne handel med Danmark spillede regional handel i Asien – sammen med sørøveri – en betydelig rolle for handelsstationens økonomi. Efter 1815 sygnede handelsstationen hen. Handelen forsvandt, og områderne uden for byen var allerede i 1799 kommet på britiske hænder. I 1845 blev Trankebar solgt til Storbritannien for 1.125.000 rigsdaler.

Befolkningen

På Trankebars territorium levede ca. 20.000 indere sammen med nogle få hundrede danskere og andre europæere. Befolkningen boede dels i Trankebar By, dels i en række landsbyer på et beskedent territorium, som varierede i størrelse gennem årene.

Spor af den danske kolonitid

Fort Dansborg, som blev etableret som støttepunkt for den danske handel, er i dag et museum. Andre spor af danskernes tilstedeværelse omfatter en monumental byport og en række af de bygninger, som danskerne lod opføre: bymure, bastioner, og en række mere velbevarede bygninger opført til beboelse, administration og religiøse formål. Gadenettet med dets lige gader, som er anlagt vinkelret på hinanden, stammer også fra denne periode. Flere gader bærer fortsat navne fra den danske kolonitid, som f.eks. Kongensgade (King Street) og Dronningensgade (Queen Street). Byens arkitektur er dog ikke kun af dansk oprindelse.

Beretning fra en rejse

Jon Olafsson havde prøvet at komme med, da Ove Giedde i 1618 sejlede med fem skibe til Indien. Det lykkedes ikke, men da der igen skulle sendes skib til Indien, lod Jon Olafsson sig indskrive til rejsen. Olafsson rejste fra København den 8. oktober 1622, og i hans erindringer beskrives udrejsen udførligt. Man sejlede gennem den Engelske Kanal, og da skibet nåede Nordafrika sejlede man langt til havs og holdt skarp udkig efter eventuelle sørøvere.

I Trankebar blev Jon Olafsson soldat på Dansborg, og hans væsentligste opgave var vagttjeneste på fæstningen. Han beskrev udførligt fæstningen, vagttjenesten og dagligdagen. Også de religiøse skikke i Trankebar var han optaget af. Mange sømænd rejste i denne periode ud og kom hjem med de mærkeligste beretninger om mennesker og ting, de havde set.

Tidslinje

- 1577: Christian 4. bliver født på Frederiksborg Slot
- 1583: Christian 4. begynder sin skolegang
- 1588: Frederik 2. dør
- 1595: Christian 4. er på rundrejse til de nordtyske hoffer
- 1596: Christian 4. bliver kronet
- 1597: Christian 4. besøger sin søster Hedevig i Dresden
- 1599: Christian 4. rejser til Nordkap i Norge
- 1605: Christian 4. besøger sin søster Elisabeth i Wolfenbüttel.
- 1606: Christian 4. besøger sin søster Anna i England
- 1614: Christian 4. rejser igen til England
- 1616: Ostindisk Kompagni stiftes
- 1618: Christian 4. sender Ove Giedde afsted mod Indien
- 1619: Byggeriet af Børsen går i gang
- 1620: Ove Giedde ankommer til Indien. Ostindisk Kompagni overtager Trankebar
- 1621: Ove Giedde rejser tilbage til København
- 1622: Jon Olafsson rejser til Trankebar
- 1624: Jon Olafsson rejser tilbage til København
- 1648: Christian 4. dør
- 1845: Storbritannien køber Trankebar

Årstillene er fra S. Heibergs "Christian 4. En europæisk statsmand".

Ordforklaring

Adel: Adelen var den øverste samfundsgruppe. For at være adelig, skulle man komme fra en adelsfamilie.

Den oldenborgske slægt: Dynastislægt, der tidligst forekommer i 1091 med Egilmar 1. (d. 1108), greve af Oldenburg. Kong Christian 1. (1426-1481) tilhørte en sidelinje af slægten og blev stamfader til den oldenborgske kongeslægt, der regerede Danmark frem til 1863.

Fyrste: Mandligt overhoved for en stat, provins el. lign.

Handelsstation: Udenlandsk afdeling af et større handelsfirma.

Koloni: Bosættelser eller etablering af handelsstationer uden for et lands grænser. Ordet koloni kommer fra det latinske ord *colonia*, som betyder 'landgård' eller 'udflyttersamfund'.

Kompagni (handel): Virksomhed der driver forretning ved at købe og sælge varer eller tjenesteydelser. Ofte med særlige privilegier i forhold til langdistancehandel og søfart. Handelskompagnier var især udbredte i 1600- og 1700-tallet.

Nordkap: Del af øen Magerøya i det nordligste Norge. På Christian 4.'s tid blev Nordkap opfattet som Europas nordligste punkt.

Ostindien: Ældre betegnelse for et ikke nærmere afgrænset område i Syd- og Sydøstasien. Ordet kommer af *Ost* (øst) og *Indien* som en modsætning til *Vestindien*.

Trankebar: By og dansk handelsstation på Koromandelkysten i det sydøstlige Indien. Handelsstationen blev grundlagt ved den eksisterende fiskerlandsby, *Tarangambadi* (tamil: syngende bølge) i 1620, og den forblev dansk indtil 1845.